

ECONOMIE ȘI FINANȚE

CUM PUTEM ASIGURA RELANSAREA ECONOMICĂ ÎN 2021?

Stas Madan

Decembrie 2020

Criza pandemică va provoca în anul curent cea mai abruptă scădere a economiei moldovenești din ultimii 20 de ani, cu un declin economic estimat între 6,5-7,5%.

Sprrijinul planificat în anul curent pentru populație și firme, legat direct de măsurile anticriză, este unul extrem de limitat, fiind estimat la doar 0,69% din PIB.

Pentru anul 2021, Republica Moldova trebuie să sprijine inițiativele care pot contribui la sporirea potențialului de producție și să asigure o creștere participativă care aduce beneficii tuturor și protejează vulnerabilii.

Conținut

	CONTEXT	2
1.	MĂSURILE DE SUPT DIN PARTEA STATULUI ÎN CONTEXTUL PANDEMIE	4
1.1	Evoluțiile din regiune	4
1.2	Tipurile de sprijin implementat în Republica Moldova	5
2.	MĂSURILE NECESARE PENTRU RELANSAREA ECONOMICĂ	8
	ANEXA 1. LISTA MĂSURILOR DE SUPT ANALIZATE DIN PARTEA STATULUI	11

CONTEXT

Criza pandemică va provoca în anul curent cea mai abruptă scădere a economiei moldovenești din ultimii 20 de ani.

Dacă la începutul anului scenariul macroeconomic prevedea o creștere economică de 3,8%, datele utilizate pentru ultima rectificare bugetară din august indică asupra unui regres economic de 4,5%. Mai mult decât atât, cele mai recente declarații¹ ale autorităților arată o revizuire a așteptărilor potrivit cărora economia se va contracta cu 6,5% pentru acest an, indicator apropiat de estimările anterioare ale Expert-Grup, din Raportul de Stare a Țării 2020, de 7,5%. Datele efective pentru primul semestru indică o scădere economică de 7,2%, cele mai afectate sectoare fiind cele care implică interacțiunea și mobilitatea populației, dar și cele din zona economiei informale (HoReCa, activități ale gospodăriilor casnice, arta, activități de recreere și de agrement, transport). În a doua parte a anului, în tabloul statistic al sectoarelor cu cele mai mari scăderi se va regăsi și agricultura, urmare a secetei din acest an, cifrele pentru primele 9 luni ale anului arătând deja o scădere a producției agricole de 25,3%.

Ultimele prognoze ale Băncii Naționale indică asupra perspectivei persistenței presiunilor dezinflaționiste până în T3-2022 pe fondul scăderii cererii agregate. Măsurile antiepidemice, diminuarea cererii externe, impulsul fiscal cumulativ negativ de la începutul anului, aprecierea reală a monedei naționale, precum și condițiile agrometeorologice nefavorabile, care au afectat volumul producției agricole sunt factorii principali care au contribuit la reducerea cererii agregate. Revenirea cererii însă va fi una de durată, pornind de la condițiile de incertitudine privind evoluția pandemiei, schimbării comportamentului de consum al populației, îngreunării condițiilor pieței muncii și riscul continuării trendului migrării populației economic active. În condițiile create, entitatea bancară centrală a dus o politică monetară de relaxare a condițiilor prin reducerea succesivă a ratei de bază până la minimul istoric de 2,65%, dar și a ratei rezervelor minime obligatorii în monedă națională până la 32%. Aceste măsuri au dus la reducerea costurilor de finanțare și a eliberat câteva miliarde de lichidități pentru economie, de care a profitat, în primul

rând, statul, care își finanțează în acest an deficitul bugetar din contul datoriei interne într-un cuantum de 6 miliarde lei.

Mediul de afaceri, în special IMM-urile, a fost afectat puternic inclusiv din cauza capacității reduse de adaptare.

Unul din sondajele recente² desfășurat în luna iulie cu participarea a peste 200 de întreprinderi arată că doar 13% din respondenți au resimțit o dinamică pozitivă sau un nivel similar de venituri raportat la perioada similară a anului 2019, restul fiind pe o traiectorie negativă, inclusiv 40 la sută din companii ce au raportat scăderi de vânzări de peste 50%. Companiile locale au fost afectate de limitările impuse în timpul crizei pandemice și se confruntă cu provocări care există de mai mult timp în rețelele sale de distribuție. Provocările respective includ limitări administrative și de mobilitate, lanțurile de aprovizionare instabile, deprinderi limitate privind posibilitatea accesării piețelor noi de desfacere, utilizarea mult sub potențial a soluțiilor IT pentru eficientizarea activității, birocrație și reglementări guvernamentale care îngreunează procesele de business, dar și acces operativ precar la finanțări. Un studiu³ dedicat impactului Covid-19 relevă că reieșind din statistica pentru primele luni ale pandemiei, vânzările ratate se cifrează la 86 miliarde lei, ceea ce implică venituri ratate la bugetul public național în mărime de 17,3 miliarde lei sau 27% față de nivelul acestuia în 2019. Evoluțiile din această perioadă sunt însoțite și de modificări în structura activităților antreprenoriale. De departe, activitățile din sectorul TIC și cel de comerț al echipamentului informatic și de telecomunicații excelează cel mai mult prin creșteri în această perioadă, dar și Retail-ul alimentar, care a preluat o parte din piața HoReCa, la polul opus aflându-se afacerile din sfera prestării serviciilor către populație, dar și comerțul nealimentar. Amânarea investițiilor strategice și curente, reducerea costurilor de chirie și administrative, reducerea costurilor aferente personalului, reducerea programului de funcționare/ producție, dar și încercările de intrare pe piața online sunt măsurile cele mai pe larg aplicate de companii în lupta pentru supraviețuire.

¹ <https://realitatealive.md/prim-ministrul-ion-chicu-prezinta-raportul-programului-de-guvernare-la-1-an-de-activitate---117073.html?fbrefresh=1605258404>

² https://www.amcham.md/st_files/2020/08/14/COVID-19%20Business%20Impact%20Aug.20.pdf

³ <https://consecn.gov.md/wp-content/uploads/2020/10/Studiul-de-Impact-al-Pandemie-COVID-19-asupra-sectoarelor-economice-%C8%99i-Matricea-cu-politici.pdf>

Pandemia a vulnerabilizat cea mai activă categorie de persoane din economie – salariații. După cum rezultă și din una din prezentările Conferinței MACRO 2020, actuala criză COVID nu pare să producă impact major asupra grupurilor care tradițional sunt văzute ca fiind vulnerabile – vârstnicii sau femeile din spațiul rural. Salariații sunt de data aceasta grupul lovit cel mai dur, iar reabilitarea și reconversia lor economică este esențială, deoarece cu cât mai mult vor sta fără ocupare, cu atât mai mult le va scădea relevanța profesională sau se vor regăsi în cele din urmă forțați să completeze rândul emigranților. Aceste constatări sunt argumentate și de date efective. Astfel, datele BNS arată că în T2 populația ocupată⁴ a constituit 821,5 mii persoane, fiind mai mică cu 8,8% față de T2 2019 (901,1 mii). În T2 2020, fiecare a zecea persoană în vârstă de 15 ani și peste, sau peste 217 mii, au declarat că situația epidemiologică din țară a avut un impact direct asupra relației lor cu piața muncii. Din totalul acestora, majoritatea absolută, peste 92%, sunt persoane ocupate și 7% – persoane care au devenit inactive pe piața muncii din cauza pandemiei. Impactul pandemiei asupra situației la locul de muncă s-a manifestat în principal prin: întreruperea/ sistarea activității, prestarea muncii la domiciliu, trecerea la programul de lucru parțial, micșorarea orelor de muncă efectiv lucrate etc. O

altă cercetare⁵ a BNS privind „Influența pandemiei COVID-19 asupra gospodăriei” în T2-2020 relevă că doar puțin peste jumătate dintre gospodării au avut venituri din activitatea de muncă, circa 1/4 au avut venituri din remitențe, iar peste 90% au primit salarii, pensii, prestații sociale. În același timp, 17,0% au menționat reducerea sau pierderea veniturilor din activitatea de muncă, 8,3% au declarat reducerea sau pierderea remitențelor de peste hotare, și doar 3,6% au declarat reținerea salariilor, pensiilor, prestațiilor sociale.

Realitatea economică a pandemiei a mărit presiunea pe finanțele publice. Datele ultimei rectificări bugetare din acest an arată că bugetul de stat va rata în 2020 aproape 7 miliarde de Lei, în condițiile în care cheltuielile vor crește cu 4,1 miliarde comparativ cu nivelul planificat reieșind din nevoia firească de intervenție a statului de limitare a impactului pandemiei. Prin urmare, nivelul planificat inițial al deficitului bugetar de 3,6% din PIB a fost ajustat până la 8%. Totuși, din informațiile mai recente⁶ prezentate de autorități, acestea se așteaptă la un deficit efectiv al bugetului de 6% din PIB, ceea ce denotă inclusiv lipsa de capacitate cronică de absorbție a resurselor, în special celor legate de investiții capitale și proiecte de infrastructură.

⁴ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6749>

⁵ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6773>

⁶ <http://trm.md/en/moldova-in-direct/moldova-in-direct-din-3-noiembrie-2020-invitat-ion-chicu-prim-ministrul-republicii-moldova>

1

MĂSURILE DE SUPTOR DIN PARTEA STATULUI ÎN CONTEXTUL PANDEMIEI

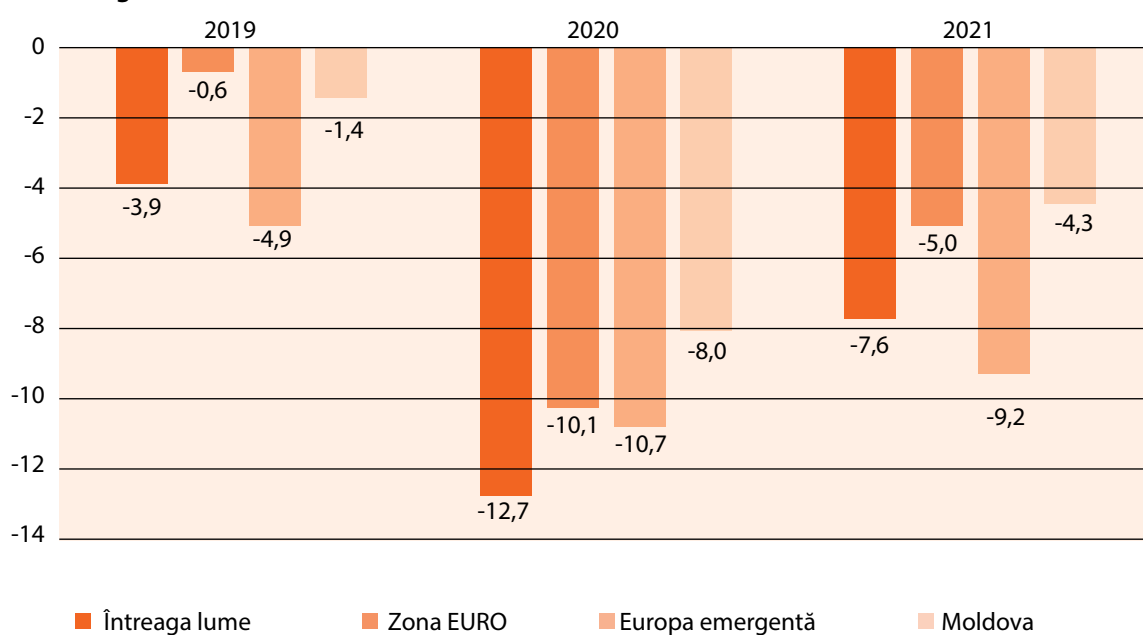
1.1 EVOLUȚIILE DIN REGIUNE

Impactul pandemiei asupra tuturor economiilor este unul necruțător, iar în plan global sunt deja întrunite toate condițiile pentru o criză mondială de amploare. În asemenea context, a reapărut în prim plan rolul proeminent al statului în economie. Ca răspuns la criză, guvernele au venit cu intervenții masive pentru a reduce proporțiile crizei și a susține populația și firmele. Cifrele estimate de către FMI⁷ relevă un cost total al intervențiilor de circa 11,7 trilioane USD și o pondere a deficitului bugetelor publice în PIB de peste 12 la sută din PIB pentru acest an.

Statele din regiunea Europei Centrale și de Est (ECE), la care poate fi atribuită și Republica Moldova, au fost de asemenea afectate substanțial de realitățile pandemice, iar volumul de sprijin oficial variază foarte mult între țările din această regiune după cum se poate observa din Tabelul 1, la fel ca și împărțirea între sprijinul direct (plăți directe și transferuri, scutiri de impozite) și sprijinul indirect (garanții și alte instrumente financiare).

Experiența de până acum a statelor din ECE evidențiază câteva tendințe⁸:

Figura 1.
Deficitul bugetar, % în PIB

Surse: Fondul Monetar Internațional, Fiscal Monitor, Octombrie 2020

⁷ <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2020/09/30/october-2020-fiscal-monitor>

⁸ https://www.research.unicredit.eu/DocsKey/emergingmarkets_docs_2020_178012.ashx?EXT=pdf&KEY=l6KjPzSYBBGzROuioxe-dUNdVqq1wFeRoiETVGOc4CclMYgA95iO7Gg==&T=1

- **Sprrijinul direct pentru companii și angajați a fost cel mai eficient în combaterea recesiunii.** Sprrijinului direct a fost distribuit spre 4 categorii majore: (i) angajații în șomaj tehnic, șomeri și gospodării sărace; (ii) sprrijin pentru companii; (iii) scutiri de taxe; și (iv) alte cheltuieli, în mare parte pe investiții. Acolo unde guvernele au investit mai mulți bani în sprrijinul direct pentru companii și angajați, revenirea a fost mai rapidă, iar numărul lucrătorilor aflați în șomaj tehnic sau staționare a scăzut într-un ritm mai rapid. Polonia, Cehia, România, Slovacia și Slovenia au ales această cale. Acolo unde accentul a fost pus pe investiții, ca în Ungaria, impactul pozitiv asupra economiei va fi mai gradual și poate fi mai redus din cauza impactului mai limitat al unor proiecte de investiții. De asemenea, Ungaria se remarcă prin faptul că a redistribuit banii din alte cheltuieli publice către sprrijin anti-criză, ceea ce înseamnă că cheltuielile nete pentru limitarea efectelor COVID-19 au crescut mai lent și mai târziu decât în țările vecine.
- **Există, de asemenea, o lecție despre sprrijinul exagerat.** Planurile de cheltuieli ale Cehiei sunt foarte mari, dar eficiența lor este discutabilă. Multe instituții locale, inclusiv Banca Națională a Cehiei, au evidențiat amenințarea creșterii cheltuielilor publice nediscreționare. În același sens, sprrijinul anti-criză din Turcia a fost mare și frontal, dar presiunea exercitată asupra finanțelor publice și relaxarea rapidă a condițiilor monetare a alimentat presiunea de depreciere și a forțat Banca Centrală a Turciei să înăsprescă condițiile financiare mult mai repede decât era planificat. Rezultatul poate fi o mai mare volatilitate macroeconomică într-o țară cu un model de creștere bazat pe credit.
- **Experiența de până acum mai arată că în mai multe țări din Europa Centrală și de Est, actualitatea și dimensiunea sprrijinului anticriză au fost afectate de procedurile birocratice și de serviciul public ineficient și umflat.** Astfel, criza a evidențiat necesitatea reformelor în sectorul public. Cel puțin teoretic, concentrarea UE pe digitalizare pentru cadrul financiar multianual 2021-27 ar putea ajuta la tranziția către un aparat administrativ mai optim. Nu toată economia este rea.
- **Mai mulți miniștri de finanțe din ECE au pus sub semnul întrebării, în mod deschis, necesitatea unui sprrijin mai mare în țările lor,** punând la îndoială faptul că sectorul privat poate absorbi și utiliza în mod eficient mai multe finanțări decât a fost deja prevăzut. Acest lucru este evident mai ales în cazul sprrijinului indirect. În multe țări, companiile nu pot prelua datorii mai mari din cauza efectului de levier ridicat și a faptului că multe dintre ele se confruntau cu probleme de solvabilitate și de conformitate fiscală chiar înainte de criză. Astfel de condiții preexistente descalifică companiile de la sprrijinul anti-criză, care are ca scop mai degrabă să reducă lacunele de lichiditate, decât să atenueze riscul de solvabilitate.

Tabelul 1.
Volumul măsurilor de suport luate de statele din ECE, % în PIB

Nr	Țara	Sprrijin fiscal direct	Sprrijin fiscal indirect	Total
1	Bulgaria	4.50	2.50	7.00
2	Croația	6.70	4.70	11.40
3	Cehia	6.10	17.20	23.30
4	Ungaria	5.00	5.70	10.70
5	Polonia	7.00	8.80	15.80
6	România	2.30	3.70	6.00
7	Rusia	2.30	1.20	3.50
8	Slovacia	4.00	1.80	5.80
9	Slovenia	5.50	4.60	10.10
10	Serbia	8.10	4.40	12.50
11	Macedonia de Nord	6.00	3.60	9.60
12	Turcia	3.50	6.80	10.30
13	Moldova	2.00	0.33	2.33

Surse: Unicredit, CEE Quarterly, Septembrie 2020, calcule în baza rectificărilor la Legea Bugetului pentru anul 2020

1.2 TIPURILE DE SPRIJIN IMPLEMENTAT ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Încă de la începutul pandemiei, poziția autorităților față de noul context creat a fost că toate măsurile luate de Guvern urmăresc trei obiective de bază:

1. Efectuarea regulată a plăților sociale (salarii în sectorul public, pensii, alocații sociale)
2. Sustenabilitatea sistemului bugetar și bancar
3. Măsuri de suport pentru a ajuta businessul.

Astfel, Guvernul a considerat că o eventuală dezechilibrare a cel puțin unuia din aceste obiective ar agrava substanțial criza.

Tabelul 2.

Măsurile de suport planificate din partea statului urmare a rectificărilor bugetare

Tip de suport	Valoarea, miliarde Lei	Cota în PIB
Sprijin pentru sectorul medical & educație	2.24	1.09%
„Suport pentru întreprinderi individuale, micro, mici și mijlocii”, suport pentru companii mari	0.56	0.27%
<i>Măsuri de suport pentru firme de atenuare a impactului crizei pandemice Covid-19</i>	0.26	0.12%
<i>Suport fermierilor pentru atenuarea efectelor secetei</i>	0.30	0.15%
Suport pentru gospodării, inclusiv	1.08	0.53%
<i>Măsuri de susținere a salariaților, alocații sociale de atenuare a impactului crizei pandemice Covid-19</i>	0.48	0.23%
<i>Suport unic pensionarilor în sumă de 900 lei</i>	0.60	0.29%
Sprijin pentru administrația locală	0.19	0.09%
Investiții publice	0.05	0.02%
Total sprijin fiscal direct	4.11	2.00%
<i>inclusiv total măsuri de sprijin pentru firme și populație în contextul pandemiei Covid-19</i>	0.73	0.36%
Sprijin indirect		
Garanții de împrumut	0.05	0.02%
Împrumuturi	0.62	0.30%
Total sprijin fiscal indirect, inclusiv măsurile anti-criză în contextul pandemiei Covid-19	0.67	0.33%
TOTAL SUPORT	4.79	2.33%
<i>inclusiv Total Suport pentru populație și firme în contextul combaterii pandemiei Covid-19</i>	1.41	0.69%

Surse: calcule în baza rectificărilor la Legea Bugetului pentru anul 2020

Abordarea conservativă a autorităților este una de înțeles în condiții normale reieșind din spațiul fiscal extrem de limitat cu care a intrat Republica Moldova în pandemie, însă situația creată este una fără precedent, iar urgența unui plan mai îndrăzneț și vizionar din partea statului ar fi fost absolut necesară în eforturile de salvare a afacerilor și locurilor de muncă.

Pentru a avea o imagine comparativă mai elocventă asupra suportului acordat de Republica Moldova raportat la statele ECE, au fost analizate rectificările bugetare din acest an și sistematizate cifrele după o matrice (vezi Anexa 1) utilizată și pentru statele menționate mai sus.

Comparația cu statele din ECE relevă că țara noastră a acordat cel mai redus suport în contextul pandemiei. După cum rezultă expres din Tabelul 1, volumul de suport planificat de Republica Moldova urmare a rectificărilor bugetare constituie 2,3% din PIB, această cifră agregată care include măsurile de adaptare la pandemie, sprijinul direct de combatere a efectelor pandemiei, cât și a secetei fiind apropiată de cifra totală

estimată pentru Moldova, după metodologia aplicată de FMI⁹, la circa 2,6% din PIB.

Totodată, sprijinul planificat pentru populație și firme legat direct de măsurile anticriză este unul extrem de limitat, fiind estimat la doar 0,69% din PIB. Mai mult decât atât, acestea sunt resursele planificate, în timp ce debursările efective tind, de regulă, să fie mai mici, din considerentul de a atenua creșterea deficitului bugetar, realoca resursele spre alte priorități sau din cauza absorbției slabe a resurselor respective.

O analiză a structurii măsurilor de sprijin direct arată că cele mai multe resurse au fost orientate către nevoile critice din sectorul medical. Astfel, circa 1,4 miliarde Lei au fost planificate pentru echipament, în mare parte din contul

⁹ <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Fiscal-Policies-Database-in-Response-to-COVID-19>

resurselor externe (Banca Mondială și Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei), iar alte 0,7 miliarde pentru creșteri salariale în sector. Totodată, peste 100 milioane Lei au fost bugetați pentru munca adițională a cadrelor didactice, iar alte 56 milioane pentru protecția elevilor și digitalizarea în procesul educațional.

Suportul pentru gospodării, care la nivel de planificare bugetară a depășit un miliard de lei, este format preponderent din suportul unic acordat pensionarilor (0,6 miliarde), acțiune care oricum ar fi fost implementată reieșind și din raționamente electorale. În același timp, suportul direct pentru populație legat de atenuarea consecințelor pandemiei Covid-19 include un volum de doar 0,48 miliarde Lei format, în principal, din majorările ajutorului social (0,2 miliarde Lei) și creșterea volumului fondului de șomaj de circa 6 ori, concomitent cu majorarea cuantumului ajutorului de șomaj pentru beneficiarii existenți, pentru care au fost prevăzuți 168 milioane lei. În acest context, merită menționată și una din concluziile enunțate la Conferința MACRO 2020, și anume că Guvernul trebuia în mod prioritar să susțină nu pe cei care căutau loc de muncă, ci pe cei care erau pe punctul de a pierde acest loc de muncă, pentru ca aceștia să continue să plătească impozite în buget. De exemplu, datele ANOFM relevă că numărul șomerilor înregistrați în T2 a crescut cu doar 14 mii față de perioada similară a anului trecut, în timp ce estimarea reală a locurilor de muncă pierdute se ridică la 60-80 de mii de oameni (populația ocupată a scăzut cu 80 de mii de persoane în aceeași perioadă de timp).

În altă ordine de idei, **suportul direct pentru comunitatea de afaceri de atenuare a efectelor pandemiei de doar 0,12% din PIB rămâne unul extrem de modest** Mai mult decât atât, măsurile pentru business s-au dovedit a fi cu multe cerințe administrative prohibitive, care au făcut puține

companii să fie eligibile pentru suport, iar banii planificați să nu fie valorificați pe deplin. Cel mai grăitor exemplu în acest sens este facilitatea oferită pentru subvenționarea salariilor angajaților care s-au aflat în șomaj tehnic sau în staționare în mărimea impozitelor achitate, unde din suma inițial prevăzută de 320 milioane Lei au fost acordați efectiv doar 45 de milioane Lei¹⁰.

Investițiile publice au fost mai puțin vizate de rectificările bugetare și asta deoarece acestea s-au aflat pe agenda Guvernului în proiectul inițial al Legii bugetului votat de Parlament. Deși investițiile publice, în special cele în infrastructura drumurilor, s-au aflat permanent în topul priorităților enunțate de Guvern, estimările în scădere la sub 6 la sută din PIB privind mărimea deficitului bugetar sugerează că nivelul de realizare al investițiilor va fi mult sub cel scontat pentru acest an, problema dată perpetuându-se în ultimii ani.

La capitolul sprijinului fiscal indirect, materializat prin facilitarea accesului la finanțe și lichidități, Republica Moldova a planificat alocarea a doar circa 0,33% din PIB prin credite preferențiale pentru IMM-uri prin bănci, din contul creditului din partea Băncii de Dezvoltare a Consiliului Europei în sumă de 0,62 miliarde Lei și alte 50 de milioane de Lei pentru capitalizarea Fondului de garantare a Creditelor administrat de ODIMM. În situația pandemică în care perturbarea lanțurilor de aprovizionare și reducerea cererii au cauzat diminuarea substanțială a veniturilor și lichidităților, la care se adaugă faptul că creditele comerciale sunt principala sursă de finanțare a activităților întreprinderilor, blocajele financiare pe lanț sunt inevitabile. Or, pornind de la aceste premise, rămâne de actualitate intensificarea eforturilor pentru a facilita accesul companiilor la capital, în special prin instituirea unor scheme de garantare a creditelor cu amplasare și aplicabilitate sporită.

¹⁰ La prima rectificare bugetară din aprilie au fost prevăzuți pentru această măsură suma de 320 milioane Lei, programul dat fiind prelungit până la sfârșitul lunii august

2

MĂSURILE NECESARE PENTRU RELANSAREA ECONOMICĂ

Experiența altor state, cât și recomandările diferitor organizații internaționale, precum FMI¹¹, sugerează că măsurile fiscale și de cheltuieli ar trebui să privilegieze inițiativele care pot contribui la creșterea potențialului de producție și asigură o creștere participativă care aduce beneficii tuturor și protejează vulnerabilii. Datoria suplimentară suportată pentru finanțarea unor astfel de eforturi este mai probabil să se acopere pe parcursul creșterii dimensiunii economiei și a bazei de impozitare viitoare decât dacă împrumuturile s-ar face pentru a finanța subvenții fără valoare adăugată sau cheltuieli curente risipitoare. În același timp:

- Investițiile în sănătate, educație și proiecte de infrastructură cu rentabilitate ridicată, care contribuie, de asemenea, la schimbarea economiei către reducerea dependenței de carbon pot contribui la aceste obiective.
- Cheltuielile de cercetare pot facilita inovarea și adaptarea tehnologiei – principalii factori de creștere a productivității pe termen lung.
- Mai mult, protejarea cheltuielilor sociale critice poate asigura protejarea celor mai vulnerabili, sprijinind în același timp activitatea pe termen scurt, dat fiind faptul că cheltuielile vor fi destinate grupurilor cu o înclinație mai mare de a-și cheltui veniturile disponibile decât persoanele mai bogate.
- În toate cazurile, respectarea celor mai înalte standarde de transparență a datoriilor va fi esențială pentru a evita dificultățile viitoare.

Modul de răspândire a pandemiei, măsurile luate pentru gestionarea acesteia, precum și eficiența, domeniul de aplicare și orizontul de timp al măsurilor de sprijin luate de guverne și bănci centrale sunt principalele trei surse de diferențiere a performanței economice până la

sfârșitul anului viitor. Respectiv, anul 2021 se va înscrie în continuare, cel mai probabil, în logica unei stări excepționale în care statele vor trebui să intervină activ pentru a susține în continuare populația și firmele, făcând în același timp derogări de la regulile bugetar-fiscale. Chiar și FMI, care mereu pune în prim plan prudența, a menționat în ultimul raport privind perspectivele economiei globale că suspendarea temporară a limitelor fiscale, combinată cu angajamentul pentru o cale de consolidare treptată – după ce criza se diminuează, pentru a restabili respectarea normelor pe termen mediu – este un fapt necesar și justificat în efortul guvernelor pentru a combate criza de sănătate publică și a atenua recesiunea profundă.

În condițiile unui plan anticriză bine setat și vizionar, dar și reieșind dintr-un nivel al datoriei publice sustenabil, Republica Moldova poate să-și stabilească un deficit bugetar mai **mare și pentru anul viitor**, în limitele a 6-8 la sută din PIB, în condițiile în care cifra orientativă pentru anul 2021 existentă la moment în spațiul public în CBTM 2021-2023¹² este de 4,3% din PIB. Pe lângă continuarea utilizării instrumentului finanțării deficitului din contul datoriei interne, Guvernul trebuie să țintească finanțări externe pe termen lung în condiții avantajoase, care să mențină durabilitatea finanțelor publice pe termen lung.

Lista măsurilor anticriză pentru relansarea economică propuse rezultă din prioritățile conjuncturii actuale, unele dintre acestea fiind propuse și mai devreme de către Expert-Grup în alte rapoarte publicate¹³.

Suținerea mediului de afaceri prin eliminarea bariereilor artificiale ce vizează birocratizarea, reglementările de ordin administrativ, controale și inspecțiile excesive:

- Adoptarea în lectură finală și operaționalizarea cât mai

¹¹ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020>

¹² <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/sub.2.pdf>

¹³ https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/COVID-19_Cum_salvfm_economia_nayionall_ui_pregltim_terenul_pentru_o_relansare_post-crizl_2.pdf

- rapidă a funcției Avocatul Poporului pentru drepturile antreprenorilor¹⁴ pentru apărarea drepturilor și intereselor antreprenorilor prin prevenirea încălcării acestora, monitorizarea și raportarea modului de respectare a lor la nivel național, promovarea mecanismelor de apărare a acestora, perfecționarea legislației,
- Elaborarea unui proiect de procedurizare a instituțiilor statului și instituirea unei comisii permanente de optimizare a procedurilor pe lângă Cancelaria de stat care ar examina periodic sesizările sectorului privat (neconcordanță cu legea, lacunele care permit abuzul etc.);
 - Îmbunătățirea cadrului normativ privind caracterul executoriu al instrumentelor financiare aferente tranzacțiilor comerciale pentru minimizarea cazurilor de judecată și neonorare a obligațiilor de plată;
 - Evaluarea celor mai frecvente cazuri în judecată pe componente economice și propunerea optimizării cadrului normativ; clarificarea drepturilor, responsabilităților și consecințelor, iar acolo unde este posibil, evitarea soluționării acestora doar pe cale judiciară;
 - Crearea, în regim cât mai urgent, a tuturor condițiilor pentru ca proiectul votat recent¹⁵, care interzice autorităților să solicite informații pe hârtie de la cetățeni în procesul de prestare a unui serviciu, dacă informația solicitată există deja într-un registru de stat, să devină operațional pe parcursul anului 2021;
 - Pentru sectoarele care rămân cele mai afectate de criza pandemică, oferirea condițiilor de accesare a restructurării obligațiilor bugetare, prin adoptarea unor prevederi permissive care să excludă procedurile de executare și blocare a conturilor în favoarea unor înțelegeri clar prevăzute cu autoritățile fiscale;
 - Derularea unor programe de instruire pentru personalul instituțiilor de control pentru schimbarea abordărilor față de mediul de afaceri, din organe deseori represive în organe ce oferă consiliere, și susținerea agenților economici pentru prevenirea încălcărilor.
- Promovarea sistemului TVA la încasare, care presupune calcularea TVA de către contribuabilul vânzător la momentul încasării contravalorii livrărilor/ prestărilor efectuate, și nu la emiterea acesteia. Cel puțin pentru prima etapă, aplicabilitatea unui asemenea instrument se propune pentru micul business prin plafonarea companiilor eligibile de a aplica acest mecanism la un anumit nivel maxim al cifrei de afacere;
 - Instituirea pentru anul 2021 a unui sistem de bonificații pentru întreprinderi la plata în timpul corespunzător a impozitului pe venit;
 - Simplificarea regimurilor de operare a întreprinderilor mici și a celor de familie, prin elaborarea unui capitol separat cu prevederi simplificate atât în Codul Fiscal, cât și în Codul Muncii;
 - Susținerea procesului de digitalizare și intrarea pe piața online prin implementarea plenară a Foii de parcurs¹⁶ pentru impulsivarea procesului de digitizare a economiei naționale și dezvoltare a comerțului electronic, inclusiv prin majorarea alocărilor și consolidarea Programului de digitizare a IMM-urilor¹⁷ gestionat de ODIMM;
 - Instituirea unor stimulente fiscale, precum aplicarea unui nivel redus al TVA (ex 2 p.p) în cazul plăților electronice prin internet;
 - Sprijin pentru digitalizarea proceselor industriale și de producție, stimulând inovarea în întreprinderile locale pentru a îmbunătăți productivitatea și disponibilitatea comercială;
 - Susținerea financiară solidă și instituționalizarea corespunzătoare a Programului de susținere a afacerilor cu potențial înalt de creștere și internaționalizare a acestora¹⁸ pentru a atrage un număr considerabil de IMM-uri cu potențial înalt de creștere din sectoarele cu impact semnificativ asupra creșterii economice a Republicii Moldova;
 - Optimizarea barierelor administrative pentru ca măsurile aplicate de stat pentru business să poată fi accesate de un număr cât mai mare de beneficiari.

Susținerea IMM-urilor prin măsuri de sporire a accesului la lichidități, digitizare și încurajarea menținerii întreprinderilor mici în cadrul formal

- Extinderea capitalizării fondului de garantare a creditorilor de pe lângă ODIMM pentru a facilita finanțarea/refinanțarea IMM/ microîntreprinderilor;

Susținerea populației și a forței de muncă prin acțiuni ce ar securiza stabilitatea financiară individuală a populației și ar atrage diaspora în procesele economice din țară

- Sprijin pentru reintegrarea forței de muncă, prin intermediul ANOFM, inclusiv sprijin pentru mecanismele de reconsolidare a competențelor, recalificare a migranților reveniți și dezvoltare a competențelor

¹⁴ https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-03_1.pdf

¹⁵ <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelelegislative/tabid/61/LegislativId/5145/language/ro-RO/Default.aspx>

¹⁶ https://mei.gov.md/sites/default/files/foia_de_parcur.pdf

¹⁷ <https://www.odimm.md/ro/digitalizarea>

¹⁸ <https://www.odimm.md/ro/despre-internationalizare>

în sectoarele afectate de descalificare profesională și exodul de creiere;

- Granturi pentru formarea profesională a angajaților – finanțări pentru angajatori care investesc în formarea profesională a propriilor salariați;
- Reluarea programului de subvenționare a impozitelor salariale pentru angajații din cele mai afectate sectoare sau categorii distincte de populație expuse angajate în câmpul muncii (tineri, migranți) cu asigurarea unei aplicabilități mai înalte a măsurii comparativ cu modalitatea de aplicare a acesteia din anul curent;
- Transpunerea conceptului european de „persoană vulnerabilă din punct de vedere financiar”, care stabilește obligativitatea perceperii unor dobânzi minime la credite de toate instituțiile financiare pentru persoanele cu venituri reduse;
- Implicarea diasporei în procesele economice și investiționale din țară prin introducerea unor mecanisme de a atrage economiile acestora în economie, precum oferirea posibilității de a achiziționa online valori mobiliare de stat (VMS) și a investi în întreprinderile locale (împrumuturi, achiziționare cote-părți);
- Extinderea și revizuirea programului PARE 1+1 pentru reintegrarea economică a emigranților, inclusiv prin creșterea raportului de cofinanțare din partea statului.

Îmbunătățirea sistemului de luare a deciziilor prin date operative – pandemia a arătat că este necesară o revizuirea sistemului statistic, dar și utilizarea datelor alternative

- Utilizarea unor date statistice alternative indirecte pentru a lua decizii bazate pe evidențe și tendințe corecte (de ex. harta mobilității Google, date privind consumul de energie electrică, date ale operatorilor de telefonie mobilă etc);

- Fortificarea capacităților BNS în a furniza date statistice în termeni similari la nivelul EUROSTAT (de ex. prezentarea datelor PIB cu un decalaj de 75 de zile, UE – 45 de zile);
- Depunerea eforturilor pentru determinarea populației exacte pe localități în vederea dezvoltării unor politici de dezvoltare echitabile și alocarea corespunzătoare de resurse.

Sporirea nivelului de reziliență a economiei la schimbările climatice

- Un program accelerat de împădurire a țării simultan cu monitorizarea adecvată și depistarea tăierilor ilegale de păduri;
- Evaluarea sistemului actual național de cercetare în agricultură, stabilirea lipsurilor și necesarului de investiții pentru a putea furniza soluții competitive pentru agricultori adaptați la schimbările climatice;
- Examinarea posibilității de a include mecanisme de respectare a asolamentului culturilor anuale drept condiție pentru accesarea subvențiilor din Fondul de susținere a producătorilor agricoli.

Derularea investițiilor publice drept sursă de creștere pe termen lung a economiei

- Țintirea investițiilor preponderent cu valoare adăugată (centre de certificare pentru lărgirea gamei de produse posibil de exportat, crearea de infrastructură post-recoltă în regiuni pentru încadrarea micilor producători în lanțurile de produse cu valoare adăugată, dezvoltarea platformelor industriale pentru atragerea de investiții străine și dinamizarea regiunilor etc);
- Analiza lacunelor pentru sub-executarea constantă a investițiilor capitale din cadrul bugetului public;
- Îmbunătățirea guvernantei proiectelor din investiții publice, în special celor legate de infrastructura drumurilor.

ANEXA 1.

LISTA MĂSURILOR DE SUPTOR ANALIZATE DIN PARTEA STATULUI

Tip de suport	Srijin fiscal direct
Srijin pentru sectorul medical & educație	Echipament
	Creșteri salariale / bonusuri medici
	Suplimente salarii cadre didactice
	Echipament & educație
„Suport pentru întreprinderi individuale, micro, mici și mijlocii”	Plăți directe
	Scutiri de impozite / reduceri / vacanțe fiscale
	Moratoriu privind rambursările împrumuturilor
	Acoperirea dobânzii pentru împrumuturile existente & noi
	Ajutor pentru muncitorii aflați în șomaj tehnic / staționare
	Ajutor pentru lucrătorii rămași / întorși
	Ajutor pentru noi loc de muncă
Suport pentru companii mari	Scutiri de impozite / reduceri / vacanțe fiscale
	Altele
Suport pentru gospodării	Plăți pentru lucrătorii concediați
	Plăți pentru gospodăriile sărace / vulnerabile
	Plăți pentru copiii educați la domiciliu
	Moratoriu asupra rambursării creditelor ipotecare
	Scutiri de impozite
	Srijin pentru reintegrarea în forța de muncă
Srijin pentru administrația locală	Transferuri
Investiții publice	Infrastructură, cercetare și dezvoltare, capital uman
	Srijin fiscal indirect
Garanții de împrumut	
Împrumuturi	plătite prin bănci / agenții guvernamentale
Suport pentru credite comerciale	asigurări, transferuri
Suport pentru factoring	
Suport pentru leasing	

ABREVIERI

ANOFM	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
BNS	Biroul Național de Statistică
CAEM	Clasificatorul activităților economice al Moldovei
CBTM	Cadrul Bugetar pe Termen Mediu
ECE	Europa Centrală și de Est
FMI	Fondul Monetar Internațional
IMM	Întreprinderi mici și mijlocii
OCDE	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
ODIMM	Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii.
PIB	Produs Intern Brut
T2, T3	Trimestrul doi, trei
UE	Uniunea Europeană
USD	Dolarul USA

DESPRE AUTOR:

Stas Madan, Economist superior, Expert-Grup,
stas@expert-grup.org

IMPRESSUM

Centrul Analitic Independent „Expert-Grup” | str. Bernardazzi 45 |
Chișinău | Republica Moldova
www.expert-grup.org

Friedrich-Ebert-Stiftung Moldova | str. București 111 | Chișinău |
Republica Moldova |

Responsabil:

Juliane Schulte | Reprezentant al Fundației „Friedrich Ebert” în
Romania și Republica Moldova

Tel.: +373 22 855832 | Fax: +373 22 855830
www.fes-moldova.org

Pentru comenzi / Contact:
fes@fes-moldova.org

Fără un acord scris explicit din partea Fundației „Friedrich Ebert”
(FES), utilizarea comercială a publicațiilor și produselor media
apărute sub egida FES este interzisă.

CUM PUTEM ASIGURA RELANSAREA ECONOMICĂ ÎN 2021?

Criza pandemică va provoca în anul curent cea mai abruptă scădere a economiei moldovenești din ultimii 20 de ani, iar ultimele prognoze ale Băncii Naționale indică perspectiva persistenței presiunilor dezinflaționiste până în T3-2022 pe fondul scăderii cererii agregate. În acest context, mediul de afaceri, în special IMM-urile, a fost afectat puternic, inclusiv din cauza capacității reduse de adaptare. Totodată, pandemia a vulnerabilizat cea mai activă categorie de persoane din economie – salariații, reabilitarea și reconversia lor fiind esențială pentru menținerea relevanței profesionale a acestora și stăvilirea valului migraționist.

Comparația cu statele din ECE relevă că țara noastră a acordat cel mai redus suport în contextul pandemiei. Volumul de suport planificat de Republica Moldova urmare a rectificărilor bugetare constituie 2,3% din PIB, această cifră agregată incluzând atât măsurile de adaptare la pandemie, cât și sprijinul direct de combatere a efectelor pandemiei, cât și a secetei. Totodată, sprijinul fiscal direct planificat pentru populație și firme, legat de măsurile anticriză, este unul extrem de limitat, fiind estimat la doar 0,36% din PIB, la care se adaugă măsuri indirecte de creștere a accesului la lichidități (împrumuturi, garanții), estimate la doar 0,33% din PIB.

Măsurile anticriză care să asigure relansarea economică în anul 2021 trebuie să vizeze atât eforturi de salvare a afacerilor și păstrare a locurilor de muncă, cât și concentrarea pe vulnerabilitățile sistemice. Astfel, se impune susținerea mediului de afaceri prin eliminarea barierelor birocratice, controalelor excesive, precum și prin măsuri de sporire a accesului la lichidități, digitizare și încurajare a menținerii întreprinderilor mici în cadrul formal. Securizarea stabilității financiare individuale a populației, atragerea diasporei în procesele economice din țară, sporirea rezilienței economiei la schimbările climatice, investițiile publice ca sursă de creștere pe termen lung a economiei sunt elemente care trebuie să rămână pe agenda de priorități.

Mai multe informații despre acest subiect pot fi găsite aici:

www.fes-moldova.org